

PISA – det lutande tornet som faller till marken

Av Åsa Morberg, docent i didaktik och ledamot av Strömstad Akademi

Artikeln handlar om PISA-undersökningen och granskningsrapporten från Riksrevisionen och efterspelet. Först några ord om PISA (Programme for International Student Assessment) är en slags kunskapsutvärdering hur 15 åriga elever i olika länder "är rustade inför framtiden" när de ska gå ut skolan. Projektet bedrivs av OECD och det är fyra områden som studeras: matematik, naturkunskap, läsförståelse och problemlösning. PISA kan, enligt min mening, inte säga hur våra svenska 15 åringar är rustade inför framtiden.

PISA genomförs vart tredje år. PISA-projektets mål är att testa och utvärdera skolelevs prestationer runtomkring i världen. Ett underliggande syfte är att kunna åstadkomma bättre undervisningsmetoder och bättre resultat. Vilken metodutveckling har PISA åstadkommit? Hur kan bättre metoder utvecklas efter en enkät på två timmar? Vad har blivit bättre metoder genom PISA?

Testet går till så att 5000 elever från varje land får göra testet som tar 2 timmar. Vilka slutsatser kan man egentligen dra av en studie som bygger på att elever svarar på frågor i två timmar? Den uppmärksamhet som PISA får tyder på en övertro till studien.

Sedan PISA:s start i slutet på 90-talet har resultaten från PISA-undersökningarna fått mer och mer uppmärksamhet i media. Varje gång resultaten från den senaste PISA-undersökningen publiceras skrivs det otaliga artiklar med dramatiska rubriker, så som "Sverige sämst i klassen" och "PISA chock".

Vad artiklarna har gemensamt är att de använder sig av resultaten av PISA-undersökningarna utan att granska dem kritiskt och ifrågasätta dem. Sällan ser man en artikel som vetenskapligt kritiskt granskar PISA-undersökningarna. Det är viktigt att lyfta fram kritik riktad mot PISA-undersökningarna och dess huvudman OECD, specifikt kritik som avser innehåll och kvalitet av PISA-undersökningarna och dess tolkning och användning av resultaten. Det finns goda skäl till att ifrågasätta PISA-undersökningarna och jag anser att Sverige omgående bör lämna PISA-undersökningarna.

Sverige har nu deltagit i strid med det officiella regelverket. Riksrevisionen riktar därför hård kritik mot såväl Skolverket som mot regeringen. Skolverket hade för första gången hand om PISA och det blev helt fel menar Riksrevisionens revisionsdirektör Sofia Sandgren Massih. Utbildningsminister Anna Ekström är nu kallad till Konstitutionsutskottet.

Vad är då egentligen problemet? Sverige tog bort en stor andel elever från PISA 2018, i tydlig strid med regelverket. Tar bort elever från PISA gör alla länder. Tjänstemän på utbildningsdepartementet sade sig ha larmat internt om felaktigheter vid minst två tillfällen. Utbildningsministern har inte märkt detta och ändå officiellt försvarat resultaten. I Riksrevisionens granskningsrapport framgår att

- Sverige undantog felaktigt en stor andel elever från att skriva provet, i strid med OECD:s officiella regelverk.
- Både utrikes födda elever och elever födda i Sverige undantogs felaktigt från att skriva provet.

- Både Skolverket och regeringen har brustit i sina skyldigheter att följa upp de misstänkta felen.
- Regeringen har inte "fullföljt sitt ansvar att se till att underlydande myndigheter bedriver sin verksamhet enligt de krav som grundlagen ställer".
- OECD har på avgörande punkter missförstått hur det svenska skolsystemet fungerar, vilket lett till felaktiga slutsatser i deras granskningsrapport som släpptes i höstas.
- OECD har inte levererat den granskning av PISA-studien som Skolverkets generaldirektör utlovat (Från departementets pressmeddelande).

Andreas Schleicher, chefen för PISA organisationen, menar att elevurvalet inte är ett problem. OECD undersöker just nu kritiken från Riksrevisionen, men chefen menar att Sveriges PISA-resultat 2018 är trovärdigt. Riksrevisionens granskning av regeringens och Skolverkets hantering av PISA-studien 2018 återuppväcker den tidigare kritiken att för många elever utesluts för att resultatet ska överensstämma med den faktiska kunskapsnivån i landet. Elever utesluts i alla länder som deltar i PISA. Hur många som utesluts kan naturligtvis variera och mörkas.

Chefen Andreas Schleicher, anser att urvalet av elever 2018 är inom ramarna. Han tillbakavisar kritiken direkt och menar att urvalet av studerande inte kunnat påverka resultatet signifikant. En grupp inom OECD studerar närmare kritiken från den svenska riksrevisionen. Andreas Schleicher anser att deras granskning inte kommer att påverka resultatet i stort och det är intressant att fundera över. OECD får kritik då de först godkände det svenska elevurvalet och sedan i efterhand påstått att inte allt gått rätt till. De syns inte förstå sig på det svenska utbildningssystemet. Kritiserar Du mig, kritiserar jag Dig! Nu står den svenska hedern på osäker grund och PISA lutar mer och mer.

Chefen Andreas Schleicher menar också att OECD kan använda andra analytiker som kan studera urvalet. Jag är säker på att de skulle komma till samma slutsats, säger han. Han menar att det i grunden handlar om två problem: Är en lägre svarsfrekvens ett problem. Påverkar bortfallet resultatet.

Som forskare säger man naturligtvis att såväl bortfall som svarsfrekvens påverkar slutresultatet. Det är grundläggande kunskaper.

PISA-undersökningen förlorar i relevans menar en norsk professor Svein Sjöberg vid Oslo Universitet. Han tycker att Sverige ska lämna undersökningen. Att använda undersökningen som ett mått på kvalitet i svensk skola blir absurt eftersom det inte är det man mäter.

Låt PISA falla platt till marken. Gå ur PISA-projektet omgående.